

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

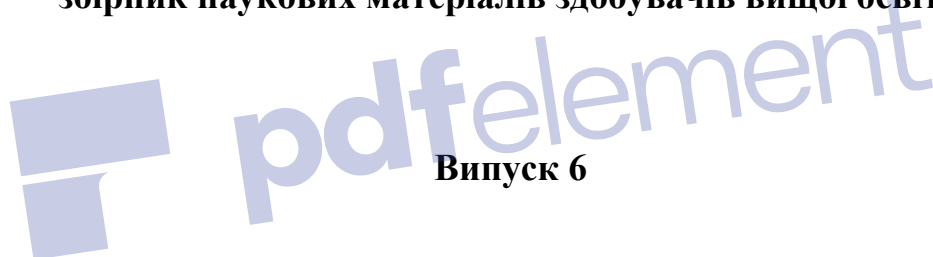
Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 6
2022

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Рівне, 2022

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 6. Рівне : РДГУ, 2022. 136 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 11 від 24 листопада 2022 р.)*

УДК 159.923-053.6

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ Я-КОНЦЕПЦІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**Каверіна Богдана, здобувач ОС «бакалавр»**

спеціальності 053 «Психологія», 4 курс, РДГУ

Науковий керівник: Созонюк О.С., кандидат психологічних наук, доцент

Постановка проблеми. На сучасному етапі державотворення у нашій країні постала нагальна потреба трансформації різних сфер українського соціуму в напрямку європейської інтеграції. Проте наразі нездоланими є труднощі швидкої зміни людського чинника (утвердження громадянського суспільства в усіх аспектах повсякдення, побудова правової держави тощо). Сьогодні неможливо побудувати розвинуту державу, не взявши до уваги європейський погляд на сучасну людину, найголовнішим компонентом психічно здорового внутрішнього світу якої є розвиток і самотворення позитивної «Я-концепції».

Я-концепція розглядається у різних психологічних школах і напрямках, які торкаються проблем розвитку самосвідомості особистості. Слід зазначити, що ні у вітчизняній, ні у зарубіжній літературі не існує універсального визначення поняття Я-концепції, як немає і єдності в термінології. Феномен Я-концепції часто виражається у таких визначеннях, як когнітивний компонент самосвідомості, самосприйняття, самоствавлення. Терміни, які одні дослідники вживають для позначення Я-концепції у цілому, інші використовують для позначення її окремих аспектів чи складових. До того ж, усе ще залишається недостатньо висвітленим питання феноменології Я-концепції в онтогенетичній площині.

Мета дослідження - вивчення психологічних особливостей Я-концепції як фактору розвитку і формування особистості у підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно «Я-концепція» (self-concept) визначається як відносно стійка система уявлень особистості про себе, яка ґрунтується на усвідомленні і оцінюванні світих фізичних, характерологічних, інтелектуальних та інших властивостей. Я-Концепція – це інтегрований образ власного Я, на основі якого людина формує свої стосунки з іншими людьми [2, с. 398].

У сучасній психології Я-концепція вивчається та досліджується як певні компоненти особистості, ставлення індивіда до себе. Уявлення «Я-концепції» демонструють цілісність особи з її суб'єктивною внутрішньою стороною, тобто те, що відомо людині про себе, якою вона себе бачить, відчуває і уявляє. Предметом самосприйняття та самооцінки індивіда є як його зовнішні характеристики (фігура, колір шкіри, обличчя), так і внутрішні (здібності, певні риси характеру, соціальні відносини). Я-концепція – це накопичення певних установок особистості про себе [3]. Найчастіше ці установки підкріплюються наступними трьома психологічними складовими:

1. Когнітивний елемент Я-концепції представлений образом Я. А саме уявленням індивіда про себе, про своє тіло, про свої характерні риси, те що вирізняє його з поміж інших, власні суспільні відносини. Людина зазвичай повністю переконана, що її уявлення про саму себе є правдивими, незалежно від того, чи вони засновані на об'єктивному чи суб'єктивному судженні. Способи самосприйняття, є провідним у побудові образу Я й можуть бути різноманітними. Зазвичай ми описуємо людину та себе самого за допомогою різних прикметників, таких як: «працьовитий», «дружелюбний», «вірний», «товариський» тощо. Вони є елементами узагальненого образу особистості та відображують як його стійкі схильності у поведінці, так і вибірковість нашого сприйняття. Важливість даних елементів самоопису, а також їх ієрархія змінюються в залежності від контексту, життєвого досвіду людини або ж просто під впливом моменту. Вони є певним способом охарактеризувати неповторність будь-якої особи через поєднання її окремих характеристик, завдяки чому формується самооцінка [4].

2. Оцінний елемент Я-концепції представлений у вигляді самооцінки. Чутлива складова установки існує завдяки тому, що до когнітивної складової людина є небайдужою,

навпаки, вона пробуджує у ній конкретні емоції та оцінки. Вони в залежності від контексту та когнітивного розташування, мають різну інтенсивність. Якості, які ми приписуємо своїй особі, не завжди є 10 об'єктивними. Тому з ними часто не погоджуються інші. Можливо, лише вік, стать, зріст, професія і деякі інші дані можуть бути об'єктивними. Тож можна сказати, що Я-концепція – це не тільки констатація своїх рис, а вся сукупність їх оцінних властивостей й пов'язаних із ними переживань [4].

3. Поведінковий елемент – це певні дії або вияв конкретної форми поведінки, які можуть бути зумовлені образом Я і самооцінкою [3]. Вони спрямовані на підтвердження своїх уявлень про себе. До того ж формують певний поведінковий жанр й механізм поведінкових реакцій. Відомо, що люди не завжди поведуться відповідно до своїх переконань. Нерідко пряме, безпосереднє вираження установки в поведінці модифікується чи дуже стримується через неприйняття його суспільством, моральних коливань індивіда чи страху особистості через можливі наслідки. Наприклад, юнак, який вважає себе людиною жорстокою і грізною, не може виявляти подібні якості характеру щодо свого шкільного вчителя. Отже жанр поведінки – це спільність дій, спрямованих на стабілізацію та становлення прийнятих уявлень про себе [4].

Я-концепція – це динамічна система уявлень людини про саму себе, що містить: усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших властивостей; самооцінку; суб'єктивне сприйняття особистістю чинників, які впливають на неї.

У Я-концепції виділяються описова й оціночна складові, що дозволяє розглядати Я-концепцію як сукупність установок, спрямованих на себе. У більшості визначень з установок можна виділити три головні елементи:

1. Переконавання, що може бути як обґрунтованим, так і необґрунтованим (когнітивна складова установки).

2. Емоційне ставлення до цього переконання (емоційно-оціночна складова).

3. Відповідна реакція, яка, зокрема, може виражатися в поведінці (поведінкова складова).

Єдиної схеми опису складної будови Я-Концепції не існує. Однак поширена думка, що вона охоплює:

- реальне Я – уявлення про себе у даний момент;
- ідеальне Я – уявлення про те, яким повинен стати суб'єкт, орієнтуючись на моральні норми;
- динамічне Я – те, яким він прагне стати;
- дзеркальне Я – те, яким його бачать інші;
- фантастичне Я – те, яким суб'єкт бажав би стати, навіть якби це виявилось неможливим;
- соціальне Я – співвідносне зі сферами соціальної інтеграції: статевої, етнічної, громадянської, рольової та ін;
- екзистенціальне Я – як оцінка себе в аспекті життя і смерті.

Розбіжність між Я-реальним і Я-ідеальним у підлітковому віці є серйозним стимулом для пробудження прагнення до самовиховання. Формування Я-Концепції – це тривалий і складний процес, який відбувається під впливом виховання та життєвого досвіду, діяльності і спілкування з іншими людьми. Основні чинники розвитку Я-Концепції у підлітковому віці представлено на рис. 1.

У дітей в процесі індивідуального розвитку складається не тільки уявлення про себе, а й уявлення про те, яким їм хочеться бути. У деяких дітей ідеальне Я не дуже відрізняється від реального, так що вони й не думають про самовдосконалення. У інших, навпаки, ідеальне Я (зване також его-ідеалом) – це віддалена мета, того, чого потрібно досягти. Прикладом ідеального Я може служити людина, якою дитина захоплюється. Іноді его-ідеал реалістичний, іноді є чистою фантазією.

Рис. 1. Чинники розвитку Я-Концепції

Важливою ознакою підліткового періоду є фундаментальні зміни у сфері Я-концепції, які мають кардинальне значення для всього подальшого розвитку і становлення підлітка як особистості. Р.В.Павелків вважає, що «самосвідомість підлітка вже включає в себе всі компоненти самосвідомості дорослої особистості. Підліток сензитивний до свого духовного розвитку, тому він починає інтенсивно просуватися в розвитку всіх ланок самосвідомості. Підлітка починає хвилювати він сам у своєму фізичному і духовному втіленні. «Яким я можу постати перед іншими?» – актуальне запитання для нього» [1, с. 169].

Я-концепція підлітка відрізняється своїми яскраво вираженими, важливими змінами. Саме тому існує думка, що Я-концепція, або самосвідомість вперше з'являється у підлітка. Хоча насправді вона є черговою, можливо найбільш значимою в психічному розвитку особистості, стадією Я-концепції, яка формується на основі накопиченого в попередні періоди емоційного, пізнавального та регулятивного досвіду Я-концепції, що стає своєрідним резервом її подальшого розвитку.

Підлітковий вік – це другий критичний період (після кризи 3-х років) в психічному розвитку дитини, суттєвий для генезису самосвідомості. З розвитком пізнавальної здатності свідомості дитини, розширенням сфери його діяльності самосвідомість набуває нових властивостей і істотно змінюється в підлітковому віці.

У найзагальнішому вигляді розвиток Я-концепції (самосвідомості) підлітка виглядає так. Спочатку це просто накопичення знань про самого себе. У зв'язку з цим відбувається пізнання себе. Потім, у міру узагальнення цих уявлень, відбувається їх інтеріоризація. Подальша інтеграція самосвідомості підлітка призводить його до усвідомлення себе в єдності всіх проявів, до усвідомлення своєї особливості, оригінальності, нарешті, з'являється здатність судження щодо себе та самооцінки своєї особистості.

Висновки. Підлітковий вік – це другий віковий період, який особливо важливий для генезису Я-концепції. У цей час поряд з розвитком пізнавальної здатності свідомості дитини, розширенням сфери його діяльності Я-концепція набуває нових властивостей і істотно змінюється в підлітковому віці. Всі фундаментальні зміни в сфері Я-концепції мають

кардинальне значення для всього подальшого розвитку і становлення підлітка як особистості.

Список використаних джерел

1. Павелків Р. В. Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Кондор. 2011. 468 с.
2. Психологічна енциклопедія / Авт.-упорядн. О.М. Степанов. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.
3. Burns R. Self-concept development and education. London : Holt, Rinehart and Winston, 1982. 56 p.
4. James W. Essays in Psychological Research. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986. 570 p.

УДК 159. 923. 2

КРЕАТИВНІСТЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Клепар Назарій, здобувач ОС «бакалавр»

спеціальності 131 «Прикладна механіка», I курс, Мукачівський державний університет

Піров Наталія, здобувач ОС «магістр»

спеціальності 053 «Психологія» I курс, Мукачівський державний університет

Науковий керівник: Воронова О.Ю. кандидат психологічних наук, доцент

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, реалії сучасного суспільства вимагають від особистості молодшого школяра проявляти свою індивідуальність та здатність творчо взаємодіяти з навколишньою дійсністю в умовах швидкого зростання ритму і темпу нашого життя. Результатом такої взаємодії є гармонізація відносин особистості й соціуму. За таких умов посилюється актуальність досліджень питань щодо соціалізації людини: її гармонійне входження в суспільство, адаптація до змінних умов життя, дотримання соціальних норм та вимог, прийняття й передача з покоління в покоління системи національних, культурних та релігійних цінностей, здатність будувати конструктивні стосунки, відчуття себе членом певної спільноти, перенесення своїх знань в нові умови, творчий підхід у вирішенні життєвих ситуацій.

Мета дослідження висвітлення питання впливу креативності дітей молодшого шкільного віку на процес соціалізації особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає креативність із різних точок зору. Зокрема, дослідники визначають загальні основи креативності (Дж. Гілфорд, Є. Ільїн, А. Маслоу, В. Моляко, Р. Стернберг, П. Торренс та ін.), механізми креативного мислення (Г. Альтшуллер, Е. де Боно, Дж. Гілфорд, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, П. Торренс та ін.); розглядають креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг). Процес соціалізації особистості є психолого-педагогічною проблемою, дослідженням різних аспектів якої займалися такі вчені як І. Кон, Ю. Косенко, Ю. Левада, А. Мудрик, Т. Парсонс, А. Реан, С. Савченко, С. Харченко, та ін., які вивчали сутність терміну, розвивали основні положення щодо його виникнення, розвитку та значення у сфері психологічної та педагогічної наук.

Існують різноманітні погляди на феномени креативності та соціалізації. Так, значний внесок у дослідження креативності здійснив Дж. Гілфорд, який виділив такі її параметри: оригінальність – спроможність продукувати віддалені асоціації, незвичні відповіді, реагувати на подразники нестандартно; семантична гнучкість – здатність виявити основну властивість об'єкта і запропонувати новий спосіб його використання; образно-адаптивна гнучкість – спроможність змінити форму стимулу таким чином, щоб побачити в ньому нові ознаки і